

СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СТАБІЛІЗАЦІЙНОГО ФОНДУ В УКРАЇНІ

© 2015 ПІДГУРСЬКА О. І., ЛАПКО О. О.

УДК 336.13:330.522.4(477)

Підгурська О. І., Лапко О. О.

Створення та функціонування Стабілізаційного фонду в Україні

У статті розкрито прикладні аспекти функціонування державного Стабілізаційного фонду як фінансового інструменту протидії економічній нестабільності в Україні. Метою статті є визначення місця Стабілізаційного фонду в державному бюджеті, його джерел наповнення та напрямки видатків. Актуальність даної статті зумовлена необхідністю подальшого вдосконалення механізму Стабілізаційного фонду в Україні та приведення практики його функціонування до ефективної світової моделі. Особливу увагу приділено неефективному використанню коштів фонду за напрямками, що не були передбачені законом і пріоритетними в тяжкий для економіки країни період, проаналізовано проблеми його функціонування та управління з метою подальшої розробки механізму, що міг би ефективно протидіяти загальній економічній циклічності. Виокремлено принципи, яких необхідно дотримуватися для успішного створення та функціонування Стабілізаційного фонду в Україні. Запропоновано заходи щодо формування та використання коштів Стабілізаційного фонду в умовах циклічного розвитку економічних процесів.

Ключові слова: Стабілізаційний фонд, державний бюджет, економічна нестабільність, фінансова криза, фінансові інструменти, принципи створення та функціонування

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 10.

Підгурська Олександра Ігорівна – аспірант, Університет банківської справи Національного банку України (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)

Email: pidgurska@gmail.com

Лапко Олена Олександрівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра фінансів і кредиту, Університет банківської справи Національного банку України (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)

Email: lapkoelena2711@gmail.com

УДК 336.13:330.522.4(477)

UDC 336.13:330.522.4(477)

Подгурская А. И., Лапко Е. А. Создание и функционирование Стабилизационного фонда в Украине

Pidhurska O. I., Lapko O. O. Establishment and Operation of the Stabilization Fund in Ukraine

В статье раскрыты прикладные аспекты функционирования государственного Стабилизационного фонда как финансового инструмента противодействия экономической нестабильности в Украине. Целью статьи является определение места Стабилизационного фонда в государственном бюджете, его источников наполнения и направления расходов. Актуальность данной статьи обусловлена необходимостью дальнейшего совершенствования механизма Стабилизационного фонда в Украине и приведения практики его функционирования к эффективной мировой модели. Особое внимание уделено неэффективному использованию средств фонда по направлениям, которые не были предусмотрены законом и не являлись приоритетными в тяжелый для экономики страны период, проанализированы проблемы его функционирования и управления с целью дальнейшей разработки механизма, который мог бы эффективно противодействовать общей экономической цикличности. Выделены принципы, которые необходимо соблюдать для успешного создания и функционирования Стабилизационного фонда в Украине. Предложены мероприятия по формированию и использованию средств Стабилизационного фонда в условиях циклического развития экономических процессов.

The article deals with applied aspects of the functioning of the state Stabilization Fund as a financial instrument to counteract economic instability in Ukraine. The aim of the article is to determine the place of the Stabilization Fund in the state budget, sources of its filling and directions of spending. The relevance of this article is substantiated by the need for further improving the mechanism of the Stabilization Fund in Ukraine and bringing the practice of its functioning to the effective global model. Special attention is paid to inefficient using the fund resources for the directions, which have not been legally provided and were not of priority in a difficult period for the national economy, the problems of its operation and management with the purpose of further development of the mechanism that could effectively counteract the general economic cyclicity. The principles that should be observed for the successful establishment and operation of the Stabilization Fund in Ukraine have been highlighted. The measures on the development and use of the Stabilization Fund resources under conditions of cyclic development of economic processes have been proposed.

Ключевые слова: Стабилизационный фонд, государственный бюджет, экономическая нестабильность, финансовый кризис, финансовые инструменты, принципы создания и функционирования

Keywords: Stabilization Fund, state budget, economic instability, financial crisis, financial instruments, establishment and functioning principles

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Библ.:** 10.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Библ.:** 10.

Подгурская Александра Игоревна – аспірант, Університет банківського дела Національного банку України (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

Pidhurska Oleksandra I. – Postgraduate Student, University of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Andriyivska, 1, Kyiv, 04070, Ukraine)

Email: pidgurska@gmail.com

Email: pidgurska@gmail.com

Лапко Елена Александровна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра фінансів і кредиту, Університет банківського дела Національного банку України (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

Lapko Olena O. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department, Department of Finance and Credit, University of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Andriyivska, 1, Kyiv, 04070, Ukraine)

Email: lapkoelena2711@gmail.com

Email: lapkoelena2711@gmail.com

Вступ. В сучасних умовах економічних і політичних деформацій актуалізується роль держави у регулюванні економічних процесів і пошуку нових напрямів формування інституційної основи фінансових відносин на макроекономічному та мікроекономічному рівнях. Посилюється роль держави внаслідок впливу таких факторів, як глибокий економічний спад, воєнні дії на Сході України, стрімка девальвація гривні, надмірне зростання фіктивного капіталу, відірваність фінансового сектора від реального сектора економіки України. Внаслідок цього необхідним є впровадження антикризового регулювання економіки країни та пошук сучасних методів подолання наслідків економічного спаду на національному рівні.

Одним із заходів щодо попередження та подолання кризових явищ в економіці країни є формування важливого антикризового стабілізатора економіки в умовах сучасної циклічності і турбулентності, а саме – стабілізаційного фонду держави, який за змістовними ознаками належить до фондів суверенного добробуту. Фонди суверенного добробуту є втіленням ідеї державних накопичень. Кошти цих фондів, з одного боку, є вагомим фінансовим резервом для подолання негативних наслідків кризових явищ, а з іншого – мали б спрямовуватися на формування нової моделі розвитку економічних процесів, впровадження нових технологій, інституційне реформування національної економіки, що створюватиме підґрунтя для переходу до нової моделі економічного розвитку.

В економічній науці і практиці ідея формування державою фінансових резервів і спрямування їх на соціально-економічний розвиток не є новою. Досвід розвинених країн світу свідчить про ефективні інструменти використання коштів стабілізаційних фондів для подолання кризових явищ в економіці в періоди спаду та фінансову підтримку необхідних економічних реформ.

Світова фінансова криза 2008–2010 рр. стала серйозним випробуванням для економіки України, порушивши важливі фінансові й інституційні проблеми в реальному та фінансовому секторах. В рамках забезпечення економічної безпеки держави та з урахуванням досвіду інших держав було запроваджено Стабілізаційний фонд, який розпочав функціонувати наприкінці 2008 р. і мав виконувати роль антикризового стабілізатора, кошти якого мали витрачатися на формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки та подолання наслідків кризи. Однак сучасні реалії розвитку економічних процесів зумовлюють інтерес у науковців і практиків щодо прикладних аспектів функціонування створеного фонду та його ролі в сучасній економіці країни. Аналіз практики функціонування Стабілізаційного фонду в Україні формує підґрунтя для вивчення проблем і перспектив подальшого вдосконалення механізму його функціонування, що і обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років.

Проблеми, які досліджуються у статті, перебували у центрі уваги відомих учених і практиків, а також сьогодні викликають неабиякий інтерес у дискусійних колах фахівців-економістів. Відомими є праці таких зарубіжних фахівців, як П. Кругман, Дж. Стігліц, Й. Шумпетер, А. Абалкін, А. Крючкова, К. Пупинін та інших. Серед вітчизняних науковців, що займаються дослідженням теоретичних

і прикладних аспектів функціонування стабілізаційного фонду в Україні можна виокремити праці В. І. Борейка, І. В. Запатріної, І. В. Іголкина, В. П. Кудряшова, А. В. Козоріза, О. О. Лапка, О. В. Плотнікова, К. В. Савченко та інших учених. Однак мало дослідженою залишається реальна практика створення, наповнення та використання коштів Стабілізаційного фонду України, а також сучасних проблем і перспектив його розвитку.

Стаття присвячена таким не вирішеним на сьогодні прикладним аспектам функціонування Стабілізаційного фонду в Україні, як відсутність наповнення та визначення нормативно-правових рамок функціонування такого фонду, відсутність інформації щодо цільового використання коштів фонду, визначення сучасних проблем у механізмі функціонування фонду тощо. Це зумовлює необхідність пошуку нових джерел наповнення Стабілізаційного фонду та розроблення ефективних механізмів управління ним.

Метою статті є дослідження прикладних аспектів функціонування Стабілізаційного фонду в Україні як фінансового інструменту протидії економічній нестабільності, визначення його місця в державному бюджеті України, джерел і методів наповнення, напрямів використання коштів в умовах фінансової нестабільності, розроблення заходів щодо формування та використання коштів Стабілізаційного фонду в умовах циклічного розвитку економічних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Свого часу Стабілізаційний фонд було створено в Україні, тому звернемося до витоків його формування та практики функціонування. Вперше питання про створення Стабілізаційного фонду було поставлено Президентом України Віктором Ющенком у 2005 р. Міністр фінансів Віктор Пинзеник оприлюднив шляхи практичної реалізації цього проекту. Створення Стабілізаційного фонду було передбачено Законом України «Про Державний бюджет України на 2006 р.», який було ухвалено 27 грудня 2005 р. У ст. 1 зазначається: «Створити у Державному бюджеті України Стабілізаційний фонд у сумі 3.000.000 тис. грн, який використовується шляхом внесення змін до цього Закону» [1]. Цим нормативно-правовим актом було закладено передумови створення, проте не було визначено ні цілей створення такого фонду, ні шляхів його наповнення та використання.

В. П. Кудряшов у своєму дослідженні, присвяченому створенню Стабілізаційного фонду в Україні, необхідність його започаткування в нашій країні пояснює необхідністю враховувати відкритий характер економіки країни [2]. Автор вважає, що значною мірою її розвиток залежить від проведення експортно-імпорتنних операцій, а в ситуації посилення негативних зовнішніх впливів нагальним завданням для країни є забезпечення стабілізації фінансового стану [2].

І. В. Запатріна зазначає, що створення Стабілізаційного фонду в Україні є доцільним з огляду на необхідність забезпечення сталого економічного зростання. В умовах, коли економіка країни звикла до низького рівня цін на ключові енергоресурси (газ, нафта), істотні зміни зовнішньо-економічної кон'юнктури цих ресурсів, імпорту яких становить ліву частку їхнього внутрішнього споживання, може призвести до непередбачуваних наслідків для соціально-економічного розвитку країни. Щоб запо-

бігти неконтрольованому розвитку ситуації в економіці та соціальній сфері, треба мати фінансовий резерв для згладжування небезпечних для країни цінових коливань. Саме таким резервом у середньостроковій перспективі має стати створений Стабілізаційний фонд [3]. Отже, вітчизняні науковці в цілому позитивно ставились до необхідності функціонування такого фонду в Україні. Нажаль, створений Стабілізаційний фонд так і не почав ефективно функціонувати в належному напрямку.

В період розгортання фінансової кризи у 2008 р. Стабілізаційний фонд знову було запроваджено у складі державного бюджету на виконання Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [4]. Цей Закон спрямований на забезпечення конституційних прав громадян, гарантування економічної безпеки держави, мінімізації можливих

збитків для економіки та фінансової системи України від фінансової кризи, яка охопила більшу частину промислово розвинутих країн. Отже, фонд було створено як державний антикризовий фінансовий інструмент. Згідно із цим законом, Стабілізаційний фонд мав наповнюватися за рахунок таких джерел [4]:

- понадпланових надходжень від приватизації державного майна;
- цільового розміщення державних цінних паперів.

В свою чергу кошти Стабілізаційного фонду могли бути використані в установленому Кабінетом Міністрів України порядку за погодженням із комітетами Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності та з питань бюджету на визначені цілі. Детально структуру, місце та цілі використання Стабілізаційного фонду представлено на рис. 1.

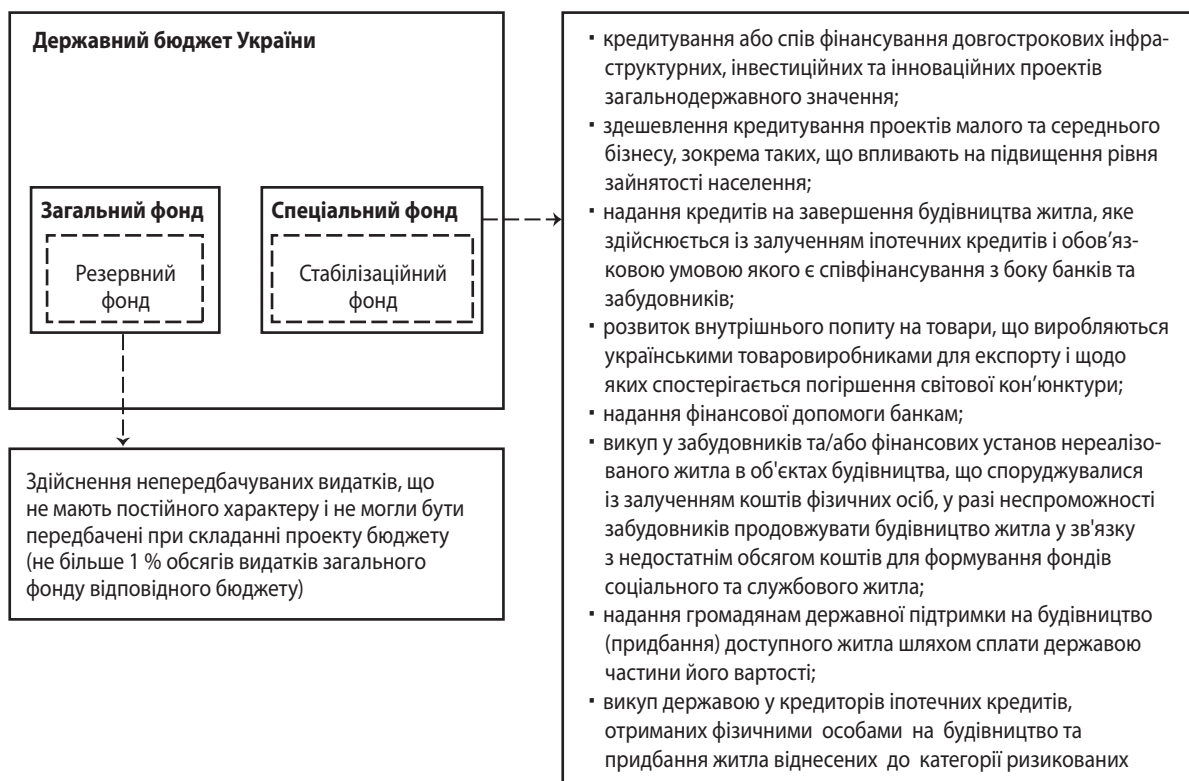

Рис. 1. Місце та цілі використання Стабілізаційного та Резервного фондів у Державному бюджеті України*

* Власна розробка автора за даними [4]

Аналіз показує, що, відповідно до положень Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів», у 2008 р. здійснено випуск ОВДП з кінцевим терміном погашення 3 роки, з рівнем дохідності 15,6 %, на суму 5902,4 млн грн, котрі були спрямовані на поповнення Стабілізаційного фонду. Статті надходжень до державного Стабілізаційного фонду України з державного бюджету за період 2008–2010 рр. представлено у табл. 1.

Аналіз даних табл. 1 щодо статей надходжень до Стабілізаційного фонду України за період 2008–2010 рр. пока-

зує, що основну частину ресурсів наповнення фонду було отримано за рахунок цільового розміщення цінних паперів та за рахунок приватизації. Упродовж 2009–2010 рр. джерелами формування Стабілізаційного фонду було визначено:

- кошти, одержані від приватизації державного майна та інших надходжень, безпосередньо пов'язаних з процесом приватизації та кредитуванням підприємств, а також кошти, які надійдуть від сплати штрафів, пені та неустойки за невиконання власниками приватизованих об'єктів умов договорів їх купівлі-продажу;

Статті надходжень до Стабілізаційного фонду України за 2008–2010 рр., млн грн*

Статті надходжень	2008 рік		2009 рік		2010 рік	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт
За рахунок приватизації	-	-	7938,1	807,8	5298,3	599,3
За рахунок продажу земель несільсько-господарського призначення або прав на них	-	-	1280	6,5	н/д	260,7
За рахунок цільового розміщення цінних паперів	-	5902,4	5344,4	4657	18787,09	18204,7
За рахунок тимчасової надбавки до ставок ввізного мита	-	-	-	224,3	-	-
Залишок на початок року	-	-	-	5902,4	-	1610,3
Всього	-	5902,4	14562,5	11598	21468	20675
Всього %	-	-	100	56,7	100	96,3

* Складено автором за даними [5; 6; 7]

- надходження від цільового розміщення державних цінних паперів;
- зміни залишків Стабілізаційного фонду;
- частину коштів, отриманих від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності, на яких розташовано об'єкти, які підлягають приватизації.

Крім того, відповідно до Закону України від 04.02.2009 р. № 923-VI «Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення платіжного балансу України у зв'язку зі світовою фінансовою кризою», протягом березня – вересня 2009 р. до Стабілізаційного фонду зараховувалися доходи, отримані внаслідок запровадження тимчасової цільової надбавки до ставок ввізного мита у розмірі 13 % митної вартості товарів, що ввозилися на територію України в режимі імпорту, крім товарів критичного імпорту. Так, у 2009 р. із запланованих 14 562,5 млн грн надійшло до Стабілізаційного фонду лише 5 695,6 млн грн, або 39,1 %, насамперед, унаслідок недоотримання надходжень від приватизації державного майна. Формування ресурсу Стабілізаційного фонду більше ніж на половину (50,9 %) було забезпечено за рахунок залишку його коштів на початок року. У висновку Рахункової Палати щодо виконання Державного бюджету України за 2010 р. зазначається, що у 2010 р. до Стабілізаційного фонду надійшло 1964,7 млн грн, що на 793 млн грн, або 4 % менше плану. Невиконання плану надходжень зумовлено неонадходженням коштів від розміщення державних цінних паперів в сумі 582,4 млн грн, надійшло 96,9 % від плану та продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення – 260,7 млн грн, надійшло 0,8 % від плану. Недоотримання затверджених законом надходжень від приватизації державного майна заміщено державними внутрішніми запозиченнями в сумі 5298,3 млн грн. В результаті наповнення Стабілізаційного фонду на 94,2 % забезпечено за рахунок надходжень від цільового розміщення державних цінних паперів. З урахуванням залишку коштів на початок року в сумі 1610,3 млн грн, фінансовий ресурс фонду становив 20 675 млн грн, що

на 793 млн грн, або 3,7 %, менше планового обсягу [6]. При цьому слід зазначити, що впродовж наступних років до сьогодні відсутні аналітичні дані щодо джерел наповнення цього фонду.

Аналіз напрямів використання коштів Стабілізаційного фонду України за ці роки показує суттєву невідповідність реального спрямування коштів до потреб національної економіки та подолання кризових явищ у країні.

Щодо використання коштів, то ст. 76 Закону про Державний бюджет на 2009 р. передбачалося виділення коштів Стабілізаційного фонду за двадцять двом напрямками. Зокрема, кошти повинні були спрямовуватися на:

- державну підтримку окремих галузей промисловості;
- виконання державної цільової програми з підготовки до фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 з футболу;
- реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів з енергозбереження в житлово-комунальному господарстві;
- збільшення статутних капіталів державних банків;
- реалізацію інвестиційно-економічних проектів соціально-економічного розвитку регіонів тощо.

Проте аналіз цільового використання ресурсів фонду показує, що деякі напрями використання коштів не зовсім відповідали цілям створення фонду, зокрема придбання шкільних автобусів, створення фільмів національного виробництва, будівництво Всеукраїнського центру радіохірургії у складі клінічної клініки «Феофанія», закупівля і модернізація озброєння, військової та спеціальної техніки за державним замовленням, придбання для Державної митної служби України рентген-телевізійних скануючих систем тощо.

Зокрема, видатки Стабілізаційного фонду було розподілено за 108 бюджетними програмами на загальну суму 1246 млн грн, а освоєно 9955 млн грн, або 82,6 % передбачених обсягів. Динаміку доходів і видатків Стабілізаційного фонду України за 2008–2011 рр. представлено у табл. 2.

Аналізуючи видатки Стабілізаційного фонду у 2009 р., можна зробити висновки, що в кризових умовах кошти фонду спрямовувалися Урядом за напрямками, не передбаченими ст. 1 Закону України від 31.10.2008 р. № 639-VI «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких за-

конодавчих актів України». Так, у серпні – грудні 2009 р. Кабінетом Міністрів України тільки за напрямом «Інші витрати» прийнято 36 рішень на суму 1439,7 млн грн, які за своєю суттю не відповідали меті створення Стабілізаційного фонду.

Таблиця 2

Доходи та видатки Стабілізаційного фонду України за 2008–2011 рр. (у млн грн)*

Роки	Надходження		Видатки	
	Планові	Фактичні	Планові	Фактичні
2008		5902,4		
2009	14 562,5	11 598 (з урахуванням залишку за минулий рік 5902)	12 046	9955
2010	21 468	20 675 (з урахуванням залишку за минулий рік 1610,3)	21 448,1	20 140,2
2011	21 500	0,0	-	0,0
3 2012 дотепер	немає даних			

*складено автором за даними [5; 6; 7].

Зокрема, Міністерству охорони навколишнього середовища передбачено виділення 507,8 млн грн для здійснення заходів з безоплатних оформлення та видачі громадянам України державних актів на право власності на земельні ділянки (постанова Уряду від 03.09.2009 р. № 951); Міністерству регіонального розвитку та будівництва – 7,9 млн грн для оплати послуг з передплати на 2010 р. газети «Урядовий кур'єр» для сільських і селищних рад (постанова Уряду від 25.11.2009 р. № 1271); Державному департаменту з питань виконання покарань – 239 млн грн для оплати енергоносіїв, послуг з водопостачання і водовідведення та виплати грошового забезпечення особам рядового і начальницького складу (постанова Уряду від 03.09.2009 р. №1327). Крім того, Урядом затверджено порядок використання коштів у 2009 р., згідно з яким Прем'єр-міністру України надано повноваження приймати одноосібне рішення у формі окремих доручень про виділення та перерозподіл коштів фонду. Зокрема, на підставі доручень Прем'єр-міністра кошти Стабілізаційного фонду в сумі понад 6 млрд грн спрямовано на оплату праці шахтарів і листонош (3,9 млрд грн), підготовку об'єктів до проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 року з футболу (0,8 млрд грн), оплату послуг з охорони бібліотек, музейних закладів і національних заповідників (17,8 млн грн), заходи з підтримки зв'язків із закордонними українцями (47 млн грн) тощо [7]. У 2010 р. Уряд, використовуючи надане ст. 74 Закону про Державний бюджет право перерозподілу коштів Стабілізаційного фонду, прийняв тридцять п'ять рішень про перерозподіл між напрямками 2437,4 млн грн, або 11,4 % затверджених призначень. При цьому за напрямом «Інші витрати» спрямовано 1354,9 млн грн, або 55,6 % перерозподілених коштів. Такі аналітичні дані свідчать про нецільове використання коштів фонду та відсутність стратегії і тактики управління фінансами Стабілізаційного фонду України в перспективі.

Видатки Стабілізаційного фонду затверджені у спеціальному фонді державного бюджету на суму 21468 млн грн з розподілом її основної частини за 13 основними напрямками. Впродовж 2010 р. видатки фонду на суму 21 448,1 млн грн розподілено між 136 бюджетними програмами, з яких використано 20 140,2 млн грн, або 93,8 %. Значну частину коштів фонду (6501,9 млн грн, або 31,7 % відкритих асигнувань) спрямовано та повністю використано на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції, фінансування інвестиційних проектів з будівництва та технічного переоснащення вугледобувних і торфодобувних підприємств, проектів підвищення техніки безпеки шахт. За напрямом «Здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проектів, загальнодержавних та державних цільових програм в агропромисловому комплексі, вирішення питань матеріально-технічного забезпечення бюджетних установ агропромислового комплексу» відкрито асигнувань на суму 1622 млн грн, або 7,6 % загального обсягу, з яких використано 1578,6 млн грн, з них на фінансову підтримку підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів – 621,6 млн грн, часткове відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств з виробництва комбікормів – 350 млн грн. На виконання Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини Чемпіонату Європи 2012 р. з футболу відкрито асигнувань за 23 бюджетними програмами на суму 6220,2 млн грн, або 29 % загального обсягу, з яких головними розпорядниками бюджетних коштів використано 6206,4 млн грн, з них на будівництво, реконструкцію, ремонт та проектування аеропортів – 2 702,2 млн грн і на реконструкцію стадіону «Олімпійський» – 1348,5 млн гривень. За цими оцінками використання ресурсів Стабілізаційного фонду важко зробити висновки щодо адекватності використання коштів для розбудови національної економіки, посилення її інно-

ваційної складової в умовах подолання наслідків кризових явищ у країні.

Крім того, Кабінетом Міністрів України прийнято рішення про використання коштів на заходи, що за своєю суттю не відповідали меті створення Стабілізаційного фонду і на виконання яких у попередніх роках спрямовувалися кошти державного бюджету. Зокрема, Міністерству фінансів направлено 622,9 млн грн на обслуговування державного внутрішнього боргу; Міністерству оборони – 382 млн грн на оплату комунальних послуг і енергоносіїв та харчування військовослужбовців; Державному управлінню справами – 42,9 млн грн на проведення протиаварійних, будівельних і ремонтних робіт, протизсувних заходів, модернізації систем охоронного відеоспостереження та урядового зв'язку, оновлення застарілого обладнання, меблів та інвентарю в будівлях та спорудах Управління санітарно-курортних закладів в Автономній Республіці Крим; Державному комітету з державного матеріального резерву – 19,3 млн грн на проведення державним підприємством «Ресурспостач» розрахунків з міжнародними експертами за проведення аудиту; Міністерству охорони здоров'я – 1,9 млн грн на проведення державним підприємством «Укрвакцина» розрахунків за договором про надання послуг у галузі права щодо повернення бюджетних коштів; а також на функціонування новостворених Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ – 6,4 млн грн. Також у 2010 р. Кабінет міністрів прийняв рішення виділити зі Стабілізаційного фонду держбюджету 214 млн грн на придбання літаків Airbus-319 для Державного управління справами при Президенті, що взагалі не має ніякого відношення до подолання наслідків фінансової кризи [8].

За даними Рахункової Палати, з урахуванням залишку коштів фонду на початок року в сумі 5 902,4 млн грн, Стабілізаційний фонд у 2009 р. передбачалося сформувати у сумі 20 464,9 млн грн, зокрема за рахунок надходження коштів від приватизації державного майна – 7938,1 млн грн (переважно від продажу державного пакета акцій ВАТ «Одеський припортовий завод», «Укртелеком», «Турбоатом»), продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності, на яких розташовано об'єкти, що підлягають приватизації, – 1280 млн грн, цільового розміщення державних цінних паперів – 5344,4 млн грн. Фактично Стабілізаційний фонд сформовано в сумі 11 598 млн грн, або 56,7 % плану, зокрема за рахунок надходжень від приватизації державного майна отримано 807,8 млн грн, або 10,2 %, цільового розміщення державних цінних паперів – 4657 млн грн, або 87,1 %, продажу земельних ділянок – 6,5 млн грн, або 0,5 %, та тимчасової цільової надбавки до ставок ввізного мита, надходження яких не планувалося, – 224,3 млн грн. Унаслідок непослідовності приватизаційних процесів недонадходження коштів від приватизації становило 7130,3 млн грн [7]. Отже, рішення парламенту та дії уряду з розподілу та використання коштів Фонду не відповідали концептуальним засадам, визначеним у Законі України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», яким було законодавчо закріплено створення Стабілізаційного фонду, та ні-

вельювали ідею його створення, про це також свідчать негативні результати проведених Рахунковою палатою аудитів, котрі стосувались використання коштів Стабілізаційного фонду.

У 2010 р. було заплановано наповнити Стабілізаційний фонд бюджету 2011 р. на суму 21,5 млрд грн, проте у Законі України «Про Державний бюджет України на 2011 р.» це не було передбачено. Розмір Стабілізаційного фонду був затверджений у сумі 0 (нуль) млрд грн. Ці аналітичні дані свідчать про те, що фактично Стабілізаційний фонд в Україні, кошти якого були і є вкрай необхідними сьогодні, припинив функціонувати. Ці висновки є невтішними з огляду на сьогоднішню ситуацію в економіці України та потребу її структурного реформування, а також порушення цільового використання коштів Стабілізаційного фонду як антикризового регулюючого та накопичувального фінансового механізму держави у період спаду і застою.

На жаль, Україна поповнила список країн, котрим не вдалось забезпечити ефективне функціонування стабілізаційних фондів. У таких країнах, як Оман, Венесуела, Нігерія уряд прийняв рішення щодо утворення фонду, але високий рівень державного дефіциту державного бюджету та інфляції, відсутність фінансової дисципліни унеможливили їхню діяльність. Кошти фондів також було витрачено нецільовим методом на поточні проблеми [9].

Як показує світовий досвід, для ефективного створення та функціонування стабілізаційних фондів необхідно дотримуватись таких принципів:

- прозорість наповнення і використання коштів фонду;
- поступове наповнення фонду;
- наявність постійних джерел надходження до фонду;
- постійність відрахувань до фонду;
- довгострокова стратегія формування та використання ресурсів фонду;
- контроль держави та суспільства за ефективним використанням ресурсів фонду, що передбачає публічне розкриття інформації про його операції, розповсюдження інформації в ЗМІ;
- відокремленість фонду від державного бюджету;
- дотримання фінансової дисципліни та прийнятих правил;
- зважене управління активами;
- професійний інвестиційний менеджмент.

За даними фахових публікацій, слід звернути увагу на те, що до основних завдань прикладних аспектів функціонування стабілізаційних фондів у світі належать [10]:

- пом'якшення кризових явищ в економіці, згладжування коливань у коротко- та довгостроковій перспективі;
- накопичення грошових коштів для майбутніх поколінь;
- ефективне управління державними фінансовими активами;
- забезпечення протидії явищам макроекономічної нестабільності;
- потужна підтримка у реалізації стратегічних інвестиційних та інноваційних проектів.

З огляду на викладене та враховуючи тенденції прикладних аспектів Стабілізаційного фонду в Україні, можна

виокремити основні проблеми його функціонування на організаційному, законодавчому та управлінському рівнях (табл. 3).

Висновок. До вирішення поставлених проблем у практиці функціонування Стабілізаційного фонду в Україні слід поставитися з відповідальністю перед наступни-

Таблиця 3

Проблеми функціонування Стабілізаційного фонду в Україні

Рівень виникнення проблеми	Характеристика та сфера виникнення проблеми
Законодавчий	<ul style="list-style-type: none"> не було визначено постійних шляхів наповнення фонду в нормативно-правовій базі його функціонування
Організаційний	<ul style="list-style-type: none"> фонд почав функціонувати у важкий для країни період; рішення про створення фонду відбулося раптово; не було визначено стратегічних цілей та принципів функціонування фонду; фонд мав тимчасовий характер; фонд наповнювався та використовувався протягом бюджетного року; за рахунок коштів фонду відбувалося «латання» бюджетних прогалин
Управлінський та виконавчий	<ul style="list-style-type: none"> змінювалися шляхи наповнення та використання коштів фонду; розширювались можливості Уряду щодо використання коштів; порушення закону щодо цілей та напрямів використання коштів

ми поколіннями. Основними заходами в напрямі налагодження практики процесів формування та функціонування Стабілізаційного фонду в Україні є розвиток теоретичних основ формування такого фонду та чітке нормативно-правове регламентування його діяльності, зокрема щодо джерел і методів наповнення, а також сфери цільового використання ресурсів, розроблення методологічних заasad щодо ефективної організації функціонування такого фонду та чітке визначення його функцій у забезпеченні фінансової безпеки держави, вироблення дієвих принципів управління коштами стабілізаційного фонду з урахуванням кращого світового досвіду та реального стану розгортання економічних процесів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Державний бюджет України на 2006 р. : Закон України від 20.12.2005 р. № 3235-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3235-15/page>
2. Кудряшов В. П. Створення стабілізаційного фонду в Україні: концептуальні підходи / В. П. Кудряшов // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 71–86.
3. Запатріна І. В. Стабілізаційний фонд і видатки розвитку / І. В. Запатріна // Фінанси України. – 2006. – № 6. – С. 3–20.
4. Щодо запобігання наслідків фінансової кризи та внесення змін до деяких законодавчих актів : Закон України від 31.10.2008 р. № 639-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/639-17>
5. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету у 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=197516&cat_id=197515
6. Висновки Рахункової палати щодо виконання Державного бюджету на 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16728123>

7. Звіт про виконання Державного бюджету за 2009 р. / Рахункова Палата [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16724385>

8. Азаров виділив 200 мільйонів зі стабілізаційного фонду на придбання літаків для чиновників // Новини ТСН. – 20 жовтня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/ukrayina/azarov-vidiliv-200-milyoniv-na-pridbannya-litakiv-dlya-chinovnikov.html>

9. Козоріз А. В. Міжнародний досвід застосування суверенних фондів для фінансування соціальних витрат в контексті можливостей його застосування в Україні / А. В. Козоріз // Економічний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди». – 2011. – № 17/2. – С. 54–63.

10. Дем'янчук Д. О. Фонди суверенного добробуту як антикризовий стабілізатор економіки (світовий досвід та перспективи функціонування в Україні) / Д. О. Дем'янчук // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 1. – С. 184–192.

REFERENCES

- Andrushchenko, V. P. "Derzhavno-hromadskiy kharakter upravlinnia osvitoiu" [Public-public nature of management education]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, no. 3 (2011): 5-8.
- Aksyonova, I. V., and Holubenko, M. S. "Monitorynh potreb rynku pratsi u vypusnykakh VNZ: rehionalnyi aspekt" [Monitoring the labor market needs of graduates: regional aspect]. *Biznes Inform*, no. 12 (2011): 55-58.
- Bezhin, O. I., Bernadska, H. Ye., and Kocharian, I. S. *Kulturna polityka i mystetska osvita: modeliuvannia protsesiv* [Cultural policy and art education: modeling processes]. Kyiv: IK NAMU, 2013.
- Hryhorieva, O. V., Vasiuta, V. B., and Vasiuta, V. V. "Metodychni pidkhody do vyznachennia potreby v spetsialistakh iz vyshchoiu osvitoiu" [Methodological approaches to determining the need for specialists with higher education]. *Visnyk Poltavskoi derzhavnoi aharnoi akademii*, no. 3 (2012): 148-152.
- Husiev, V. O. "Pidtrymka innovatsiinoho rozvytku natsion-

alnoi ekonomiky sferoiu vyshchoi osvity" [Support innovative development of national economy in higher education]. <http://www.academy.gov.ua/ej3/txts/GALUZEVE/01-GUSEV.pdf>

Honcharenko, M. F. "Matematychni metody ta modeli v ekonomitsi. Metody ta modeli otsinky ta prohnozuvannia potreb ekonomiky u vypusnykakh VNZ" [Mathematical methods and models in economics. Methods and models for assessing and forecasting the needs of the economy in graduates]. *Problemy ekonomiky*. http://www.problecon.com/pdf/2013/1_0/368_375.pdf

Kuklin, O. V. "Modernizatsiia vyshchoi osvity Ukrainy: stratehichni zasady, tendentsii ta napriamy realizatsii" [Modernization of Higher Education of Ukraine: strategic principles, trends and directions of realization]. *Naukovyi visnyk ChDIEU. Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*, no. 4 (12) (2011).

Lavrynenko, L. M. "Mekhanizmy rehuliuвання potreby rynku pratsi u molodykh fakhivtsiakh z vyshchoiu osvitoiu" [Mechanisms of regulation of the labor market needs of young specialists with higher education]. http://vuzlib.com.ua/articles/book/4598-Mekhanizmi_reguljuвання_potr/1.html

[Legal Act of Ukraine] (1991). <http://www.rada.gov.ua>

[Legal Act of Ukraine] (2010). http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/42006/

Romanina, E. V., Gorbacheva, V. V., and Efimov, R. M. "Samoopredelenie kak mekhanizm prevrashcheniia obrazovaniia v sredst-

vo formirovaniia obrazovatelnykh potrebnoy studentov" [Self-determination as a mechanism of transformation of education in the means of formation of the educational needs of students]. <http://lib.sportedu.ru/GetText.idc?TxtID=776>

Safonova, V. Ye. "Innovatsiini osnovy makroekonomichnoho prohnozuvannia rozvytku systemy vyshchoi osvity Ukrainy" [Innovative foundations of macroeconomic forecasting system of higher education in Ukraine]. <http://zavantag.com/docs/531/index-1648837.html>

Semeniuk, S. B. "Koniunktura rynku osvitnykh posluh vyshchykh navchalnykh zakladiv" [The market of educational services in higher education]. <https://www.google.com.ua/search?hl=uk&source=hp&q>

"Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2013 rik" [Statistical Yearbook of Ukraine for 2013]. http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm

"Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2014 rik" [Statistical Yearbook of Ukraine for 2014]. http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

Stebliuk, N. F. "Pidkhody shchodo vyznachennia perspektyvnoi potreby u fakhivtsiakh z vyshchoiu osvitoiu" [Approaches to identify prospective demand for specialists with higher education]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 1 (19) (2010): 30-34.